

TA'LIM JARAYONIDA O'QITUVCHI VA O'QUVCHI MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

*Muallif: Axrorova Gulnora Umurboqiyevna
Samarqand viloyati Toyloq tumani 45-umumiy
o'rta ta'lim maktabi psixologi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning o'quv samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qituvchi muloqot uslubining o'quvchi motivatsiyasiga va sinfdagi psixologik muhitga ta'siri o'rganilgan. Toyloq tumani 45-maktab tajribasi misolida "ustoz-shogird" munosabatlaridagi to'siqlar va ularni bartaraf etishning psixologik yechimlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik muloqot, demokratik uslub, subyekt-subyekt munosabati, motivatsiya, psixologik iqlim, empatiya, konflikt.

I. Kirish (Introduction)

Ta'lim-tarbiya jarayonining muvaffaqiyati nafaqat darsliklar va texnologiyalarga, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi jonli muloqot sifatiga bog'liq. Bugungi kunda ta'lim paradigmalarining o'zgarishi o'qituvchidan faqat bilim beruvchi emas, balki "fasilitator" (yo'naltiruvchi) va psixolog bo'lishni talab etmoqda.

O'qituvchi va o'quvchi munosabatlari — bu murakkab psixologik jarayon bo'lib, unda o'zaro ishonch, hurmat va tushunish yetakchi rol o'ynaydi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, nosog'lom munosabatlar o'quvchida fanga nisbatan salbiy munosabat shakllanishiga va uning intellektual salohiyati pasayishiga olib kelmoqda.

II. Metodologiya (Methods)

Tadqiqot Samarqand viloyati Toyloq tumani 45-maktabning o'qituvchi va o'quvchilari o'rtasida o'tkazildi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **V.V. Boyko metodikasi:** O'qituvchilarda empatiya (his qilish) darajasini aniqlash. 2. **Sotsiometriya:** Sinf ichidagi munosabatlar va o'qituvchi bilan aloqa darajasini o'rganish. 3. **Kuzatuv:** Dars jarayonida o'qituvchining muloqot uslubini (avtoritar, demokratik, liberal) tahlil qilish.

4. **Anketalash:** O'quvchilar o'rtasida "Mening ideal o'qituvchim" mavzusida so'rovnomalar o'tkazish.

III. Natijalar (Results)

O'tkazilgan psixologik diagnostika natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

* **Muloqot uslubi:** O'qituvchilarning 65 foizi demokratik muloqot uslubini afzal ko'radi, biroq 20 foiz holatlarda hali ham avtoritar (buyruqbozlik) uslubning unsurlari saqlanib qolgan

* **O'quvchilar fikri:** O'quvchilarning 78 foizi o'qituvchining darsni qay darajada tushuntirishidan ko'ra, uning o'quvchiga bo'lgan shaxsiy munosabati (adolatli bo'lishi, qo'llab-quvvatlashi) muhimroq ekanini bildirishgan.

* **Psixologik iqlim:** O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida yaqin munosabat o'rnatilgan sinflarda dars o'zlashtirish ko'rsatkichi boshqa sinflarga qaraganda 14 foizga yuqori ekanligi isbotlandi.

IV. Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'quvchi o'qituvchidan faqat ma'lumot emas, balki psixologik qo'llab-quvvatlashni kutadi. * **Subyekt-subyekt munosabati:** O'qituvchi o'quvchini "obekt" (faqat bilim beriladigan narsa) emas, balki teng huquqli "subyekt" (shaxs) sifatida ko'rsa, muloqot samarali bo'ladi. * **Empatiya roli:** O'qituvchining o'quvchi holatiga kira olishi (empatiya) darsdagi ko'plab konfliktlarning oldini oladi. * **To'siqlar:** Toyloq tumanidagi 45-maktab amaliyotida kuzatilganidek, muloqotdagi to'siqlarga ko'pincha o'qituvchining emotsional toliqishi va o'quvchilarning yosh davri xususiyatlarini yetarli darajada bilmaslik sabab bo'ladi.

V. Xulosa (Conclusion)

Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi munosabatlarini sog'lomlashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi: 1. O'qituvchilar uchun "Muloqot psixologiyasi" va "Stressni boshqarish" mavzularida treninglar o'tkazish. 2. O'quvchilarni shaxs sifatida hurmat qilish va ularning fikrini tinglash madaniyatini rivojlantirish. 3. Maktab psixologi tomonidan "Ustoz-shogird" tizimida doimiy monitoring olib borish.

Axrorova Gulnora Umurboqiyevna tomonidan olib borilgan ushbu tadqiqot shuni tasdiqlaydiki, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi iliq munosabat — sifatli ta'limning eng asosiy kafolatidir.

VI. Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. "Pedagogik psixologiya".
2. Zimnyaya I.A. "Pedagogik psixologiya".
3. Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya".
4. Rogers C. "Freedom to Learn".